

Byla doba, kdy normální člověk byl konzervativní, byla doba, kdy ojedinělá myšlenka, předbíhající životní proud, vpadala do prostředí sladce ospalých bonhomů jako nemravná výstřednice. Kdo se nehodlal přizpůsobit tradičnímu duchu a přijmout jeho předsudky a jeho snobismus, byl proskribovaným dobrodruhem, nepodařeným členem společnosti. Kdo z nás nečetl s nevolí o zoufalém a beznadějném boji samostatného ducha proti polointeligenční disciplíně malých měšťanů? Ale, ať tvrdí někdo opak, tyto doby soustředěné reakce jsou za námi. Naopak, katedry dříve okupované filistry a suchopárnými konzervativci se uprazdňují pomalu pro revoluční řečníky. Tvrdit, že je někdo tak násilně umlčován, jako byli umlčováni naši dědové, toť dělání umělých překážek a imaginárních mučedníků. Chceme-li lacino dokázat svou zásluhu, není nic snazšího než vylíčit napínavě překážky, jaké nám bylo překonat, třebaže jsme nenápadně přišli po rovné a válcované cestě.

Nuže, nemůžeme se ubránit pocitu, že naše moderní mláď vyšlo za výbojem po takové dosti hladké cestě a přitom gestikuluje, jako by svádělo boje s armádami nechápavých šosáků, a ukazuje na své fiktivní rány. Nechť je tento obraz považován za nadsázku, ale přiznejme si, že není nepravdivý. Byl-li včerejší normální člověk konzervativní, je dnešní normál revoluční. Všechny atributy normálního člověka, tj. zlatého

středu, ale zůstávají: je to sklon ke snobismu a nepřátelství k jakémukoli výchylce. Byl by to velký omyl domnívat se, že nepružnost je znakem jen takového a takového konzervativního názoru. Nepružnost je vůbec znakem určitých lidí, třeba největších radikálů, ale snadno se skrývá pod touto maskou radikalismu. Jestliže včera působilo mezi počestnými občany hrůzu slovo pokrok, působí dnes spíše hrůzu slovo tradice.

Málem jsme se dočkali všeobecného vnějšího zrevolucionování duchů, a přece v jádře: jaké to má výsledky? Bylo učiněno mnoho, o tom není pochyby, ale co na sebe upozorňuje nejhlučněji, toť revoluční tanec na místě tance prostřednosti.

Málem by to bylo dopadlo tak, že bychom byli všichni originálními a geniálními chlapičky, alespoň jsme nabyli všichni oněch znaků, které byly osudné pro inteligenci konce století, ale které nejsou naprosto osudnými dnes. Byly to vlastnosti, pro něž se stávali jednotlivci pozoruhodnými ve společnosti, ale současně zlořečenými. A tyto vlastnosti, které byly tehdy tajemstvím vzácných duší, mohou být odhaleny a pochopeny dnes dosti chytrým člověkem a velmi rychle osvojeny za účelem zajímavosti. Kdokoliv se naučí roli onoho poëte maudit, může se stát slavným pro tytéž znaky, pro něž se ho včera šttítili. Stačí pouze opakovat starou hru překvapování měšťáků, ačkoliv měšťáci se již ničím nepřekvapí. Při trošce upřímnosti lze přiznat, že je to koneckonců pouhá role, a nikoliv podstata. Ale kdo chce ještě nyní tvrdit, že je to podstata, nelze ho jinak nazvat nežli šosákem, neboť jsme se dožili nového typu: revolučního šosáka, zatímco konzervativní šosák vymírá jako bílý slon.

Je to sice smutný konec zábavy, ale z překvapování měšťáků vyprchalo kouzlo. Všichni znají pravidla této hry, v níž nikdo již nechce být pasivní a která se stala nudnou a fádni. Naopak jedna dáma správně vystihla, že by bylo vhodnější „épater les modernistes“, např. „épater les constructivistes“, kdyby vůbec udivování nebylo již příliš otřepané a kdyby architektura, již hlavně byl konstruktivistický krunýř ušit, snášela podobné literární bujnosti. Ale tu je vlastní zájem našeho

článku: architektura. Vizte, jak se kvapem oškrabávají štuky a ozdoby. Tento výjev byl by jen chvályhodný, nebýt bombastického řečnění, kterým je to doprovázeno. Nebýt rozumných, studených a téměř vojenských předpisů, které se sestavují v hlavním velitelském stanu a podle nichž je dovoleno pilným vojínům projektovat na věky, kde se vyhlašují jako objevy pravdy již objevené. To, co bylo dosud vytušeno citem velmi přesně, je nyní předříkáváno rozumově. Vůbec rozum, který dovede být rozumný jen tehdy, je-li imanentní ve svém království, vychází na lup a pytláč: stáváme se rozumovými. Pan Adolf Loos napsal svého času (jak dávno!) krásný článek, kde uváděl potřebu ornamentu v souvislosti s barbarstvím a zločinností. Velmi originální důvod proti ornamentu. Ale tento důvod přes všechno zdání vědeckosti není vědeckým důvodem, ale výtečným osobním důvodem a nemůže být používán jako vědecký axiom. Přesto uslyšíte často mezi hlavními devizami modernosti, jak se uvádí bezozdobnost jako protiklad zločinné zdobivosti, ačkoliv jsme, obrazně řečeno, ještě nesmyli dobře tetování ze svých paží a ač důkazy naší zvrhlosti naleznete v časopisech o pár let nazpět.

Snad ani není ozdoba takovým nepřítelem architektury jako špatný půdorys. U nás se sice vidí málo dobrých půdorysů, zato ale již je odvozena teorie o tom, že ornament nesporně zhyne pádem měšťácké civilizace. Přesto dávno před námi, kdy se tolik nevědělo o pádu civilizací, kdy nebyly ještě známy puristické programy, dovedli se architekti vyhýbat ornamentu z ekonomických příčin nebo vedeni svým vybraným instinktem. Abychom jasněji označili tu nebezpečnou vlastnost moderních propagátorů, na niž narážíme a kterou jsme nazvali v čele toporností, poukážeme na jednu jejich myšlenku. Je to např. mezinárodní typ vily. Světový standard. Tedy představte si typ vily stejný pro Čecha, Eskymáka, súdánského negra a třeba Angličana. Přese všechnu úctu, kterou máme k internacionálním předmětům, nemůžeme uznat mezinárodnost tam, kde je pouhou důsledností nebo

literární zálibou. Vilu, kde by se jeden pekl a druhý mrzl. Vilu, která je z jakéhosi mezinárodního materiálu neznámo jakého. I kdyby nám byl tento typ obydlí vzdálen pouze sto let do budoucnosti, je jeho myšlenka pro dnešního architekta stejně vzdálena jako kolové stavby. Je nevěcná, kdežto architektura je řemeslo par excellence věčné, současné, dnešní. Tedy zmíněná neohebnost jistě modernosti vězí v onom omylu, že se soustavně ponechává rozumu zvůle. Když se shledá, že jisté předměty je výhodno standardizovat, začne se ihned hlásat důkladné standardizování všeho, bezmála i těla, slov, myšlenek. Je to ona přísně důkladná logika, o níž napsal G. K. Chesterton, že je domovem v Hanwellu, londýnském blázinci. Když se shledá, že je kolektivní činnost v jistém oboru a v mnoha případech lepší než individuální, je to dostatečný signál pro stoprocentní teoretiky, aby popřeli vůbec existenci individuality a všechno podřídili kolektivismu. Tak se stane všechno nadměru jednoduchým, téměř geometricky prostým, všechny činy lze provést jednosměrně a důsledně. Vše je standardní v tomto iluzionistickém světě. Ale pohříchu svět skutečný, reálný je velmi složitý, velmi nuancovaný a jaksi nedefinovatelný, existuje v něm princip individualismu svorně vedle principu kolektivismu. Jedná se jen o to, aby se vědělo, kdy a kde. A tu je neplatný jakýkoliv nehybný program, byť byl sebemodernější. Lze tu nanejvýše apelovat na instinkt a vkus jednotlivce, kde rozum nemá již svou moc.

Neboť kromě rozumové disciplíny je třeba zjistit nespornou existenci jakéhosi skrytého pravidla taktu, které nás ospravedlňuje prohlásit za trapné příliš jednostranné uvažování nebo přílišné opakování užitečných pravd. Jsme tedy u dalšího bodu. Výtečné zásady moderní architektury jsou vtěsnávány do pravidel, jsou standardizovány v jakási věčná hesla. Tážeme se: Není to příliš brzké kamenění tak mladistvého a kritického hnutí? Je třeba si včas uvědomit, že výhoda a jistá věčnost praktických axiomů vězí v jich samozřejmém užívání. Nikdy se lidé nehonost jistými samozřejmými pravidly praktického života, a jestliže to učinili, považovalo se to mezi vkus-

nými lidmi za známku novopečenosti. Jistě nikdo nenapíše chvalozpěv na své pravidelné docházení do úřadu, ledaže by to byl přistěhovalec z kočovné ciziny, pro něhož tato pravidelnost znamená slavný obrat v životě nebo civilizovanost, kterou je nutno se nápadně chvástat.

Trvalá platnost matematických pravd je jaksi přirozená, neočekává potlesk, přestože je vážená, nebo snad právě proto. Ale zřejmě jsme došli tak daleko, že se začínají teatrálně chválit matematické rovnice, což vyvolává dojem, jako by byly bývaly dosud neuznávány. Toť nebezpečná šalba. Nedivili bychom se pak, kdyby se některému ortodoxnímu matematikovi znechutila tato profanace, kdyby opustil svou vědu prostituovanou tímto literárním obnažováním a kdyby se věnoval raději pěstování králíků.

Chceme jen říci tolik, že bude-li jakákoliv věčná, nejsvětější a obyčejná pravda, kterou všichni cítíme, rozumově uzavřena do standardní fráze, stane se heslem podobným oněm moudrým heslům obskurních sekt, sentencím antinikotinistů, staropanenských spolků a moralizujících vegetariánů.

Moderní architektura a vůbec všechny dobré moderní disciplíny se obhájí a doporučí nejlépe svým obsahem, svými činy, nikoliv tuhými doktrínami, které obvykle odstrašují jemnocitné lidi. A bohdá se nestane, aby moderní architektura byla vyjádřena několika typografickými definicemi, kterým by se učili žáci nazpaměť, jako se učí zásadám společenské ohlednosti ve stručných poučkách: „Nepožádáš manželky bližního svého, aniž požádáš statku jeho.“

(Pásmo 2, č. 3, prosinec 1925)